

Notářství dnes

Alice Sedláková

Notáři ustavení do funkce podle zákona o notářích a jejich činnosti č. 358/92 Sb. a sdružení v Notářské komoře České republiky od 1.1. 1993 vyvíjejí ve smyslu ust. § 2 notářskou činnost, která spočívá v sepisování veřejných listin o právních úkonech, v ověřování právně významných skutečností a prohlášení, v přijímání listin do úschovy a dále v přijímání peněz a listin do úschovy za účelem jejich vydání dalším osobám, a to v souvislosti s jejich ostatní činností. V řízení o dědictví působí notáři jako soudní komisaři ve smyslu ustanovení § 4 citovaného zákona a § 175 za a následujících občanského soudního řádu.

Každá z popsaných oblastí působnosti notářů po zrušení státních notářství a v kontextu dalších legislativních a společenských změn, které přinášejí mnoho nových otázek, si zaslouhuje vlastní novou odbornou publicitu a s ní spojenou odbornou diskusi, která se postupně začíná rozvíjet na stránkách odborného notářského časopisu AD NOTAM, vydávaného Notářskou komorou.

Vytvořením privátních podmínek pro výkon notářské činnosti došlo k naplnění pouze jednoho z předpokladů zkvalitnění právních dokumentů sepisovaných notáři tak, aby se staly nejen součástí soudobé kultury, ale odpovídaly i požadavku přesahu naší fyzické existence. Jde o jejich uchování jako dokladu potvrzujícího nejen právní vztahy nebo právní stav, případně jiné skutečnosti, ale i jako dokumentu, který teprve v budoucnu bude jednou z právních skutečností znamenat změnu v právních poměrech. I v minulosti postupem času nabývaly tyto listiny rovněž archivní hodnoty, což bylo zajištěno vynětím notářských zápisů ze skartačních řádů a povinností jejich uložení do archivu. (U nás se například dochovala sbírka notářských formulářů Henrica de Isernia už z roku 1270.)

Mám zato, že současná praxe hledá odpověď na otázku, co je listina a co je veřejná listina, které fotokopie grafických záznamů lze ověřovat a které případně nikoliv a zda na všech písemnostech lze ověřit podpis. Zdálo by se, že na tyto otázky lze odpovědět jednoznačně z platných ustanovení zákonů, zejména citovaného zákona o notářích a jejich činnosti. Z ustanovení § 3 odst. 1 písmeno c) tohoto zákona lze dovodit, že listina musí být sepsána. V ustanovení § 6 citovaného zákona je stručně uvedeno, že notářské zápisy a jejich stejnopisy, výpisy z notářských zápisů a listiny o ověření jsou veřejnými listinami (u těch

pak pouze ověřovací doložky), jestliže splňují náležitosti stanovené pro ně tímto zákonem. Tuto problematiku nastínil ve svém článku K povaze veřejných listin a uznání cizojazyčných listin za listiny veřejné v českém právu Jan Bárta (Právní rozhledy č. 2/1993, str. 44). Neuvedl však, že za veřejné listiny jsou označovány v ustanovení § 6 notářské zápis a jejich stejnopisy, výpisy z notářských zápisů a listiny o ověření, pokud splňují náležitosti stanovené pro ně citovaným zákonem o notářích.

Nepochybně jsou veřejnými listinami pravomocná rozhodnutí soudů a státních orgánů, státními orgány vydávané průkazy, osvědčení, včetně osvědčení o technickém stavu motorových vozidel. Problémy při ověřování pravomocných rozhodnutí se vyskytovat nebudou. Jinak je tomu však u rozhodnutí dosud nepravomocných, která nebylo možné ověřovat po vydání nového jednacího řádu pro státní notářství, který platil do 31.12.1992. Od tohoto data je na zvážení ověřujícího, zda ověřen provede či nikoliv a v případě odmítnutí bude za současné právní úpravy velmi obtížně hledat argument, že tuto listinu ověřit nelze. Jediným zdůvodněním může být právě rozlišení mezi veřejnou listinou a listinou bez tohoto přívlasku. Pokud dáme rozsudek s vyznačenou právní mocí za veřejnou listinu, zatímco rozsudek bez této doložky zůstává pouhou listinou, která však je schopná ověření.

Z výše uvedeného lze soudit, že vlastní volba formy ověření shody originálu a fotokopie nebo opisu u veřejných listin formou prostého ověření v ověřovací doložce, eventuálně pořízení listinného osvědčení notářským zápisem, není v žádném případě pochybením ze strany ověřujícího. Je pouze na těch, jimž jsou tyto ověřené fotokopie nebo listinná osvědčení předkládána, ve kterých případech postačí a kdy naopak je třeba vyžadovat předložení originálu listiny. Tak například nic nebrání notáři pořídit ověřenou fotokopii směnky, ale směnečník by měl trvat na předložení jejího originálu, má-li z ní být plněno. Obdobně předpokládám, že ani dopravním inspektorátům nepostačuje při převodech motorových vozidel předložení ověřených fotokopií technického průkazu.

Nejde však jen o objasnění pojmu veřejná listina, ale i o vymezení pojmu listina vůbec. Problematiku definice listiny a zachování písemné formy právního úkonu zmiňuje rovněž Zdeněk Kovařík (Renesance směnky, časopis P Pv P 1/92 a další). Uvádí, že listinou se vždy bude rozumět písemně zřízený závazek, mající určitou formu, který musí být podepsán osobou, která jej zakládá. Připouští, že takový závazek by mohl být zachycen i na jiném hmotném substrátu než na papíře, který by byl způsobilý jej přijmout a v intaktní podobě po dobu trvání tohoto skripturního závazkového vztahu jej zachycovat.

Z ustanovení § 3 odst. 1 písmeno c) zákona o notářích lze se domýšlet, že listina musí být sepsána. Dále je možné z citovaného zákona vyrozumět, že listina by

měla obsahovat text, který je notářem nebo jiným jejím vyhotovitelem sepisován a proto by měla být autorizována podpisem alespoň sepisujícího. Nabízí se proto doporučení například pro statutární zástupce akciových společností autorizovat podpisem alespoň jednoho z nich na valné hromadě přijaté znění stanov. Pouze z takto individualizovaného textu lze učinit následně ověřenou fotokopii nebo opis.

Z. Kovařík dále uvádí, že listina je základním projevem písemné formy, ale podle jeho názoru pojmem užším, a to jako jeden ze způsobů naplnění písemné formy. Ta může být podle jeho názoru naplněna i některými dalšími technikami, jako je dálnopis či telegraf. Má zato, že tyto náhradní formy stojí vedle listiny v rámci písemné formy, nejsou ale způsobilé listinu nahradit.

Pokud se praxe hodlá v konkrétních případech opírat o doslovné znění nyní platného ustanovení § 40 odst. 4 občanského zákoníku, který uvádí, že písemná forma je zachována, je-li právní úkon učiněn telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení obsahu právního úkonu a určení osoby, která právní úkon učinila, lze očekávat, že dojde ke zvýšení právní nejistoty při posuzování platnosti těchto právních úkonů a tím i ke zvýšení počtu sporů, které vyplynou z možnosti různého přístupu k posouzení konkrétních listin a tedy i takto učiněných písemných právních úkonů. V případě, že obecná právní praxe a na ni navazující soudní výklad nepřevzme uvedený názor Z. Kovaříka jako výkladové východisko k praktickému i teoretickému řešení těchto otázek, mám vážné obavy z následků, které by takový přístup u široké veřejnosti mohl mít v oblasti posilování vědomí o právu, charakterizovaném určitou mírou právní jistoty. Lze předpokládat, že praxe notářů v rámci výkonu jejich listinné agendy zůstane výkladově konzervativnější v nejlepší smyslu tohoto slova, ale o to obtížnější se stává jejich pozice jako soudních komisařů.

Notářská praxe zastávala názor, podle něž je písemný právní úkon platný, je-li podepsán jednající osobou. Text ustanovení § 40 odst. 3 obč. zák. v kontextu s ust. odst. 4 téhož paragrafu dovoluje rozvinout úvahy o povaze a formě rozhodnutí valné hromady akciové společnosti jako právním úkonem, pro něž v určitých případech rozhodování podle ust. § 63 obchodního zákoníku je předepsána písemná forma. Nabízí se otázka, zda požadavek písemné formy naplňuje i notářský zápis podle § 63 téhož zákona s tím, že podpisy akcionářů přítomných na valné hromadě, podchycené na prezenční listině, či podpisy předsedy valné hromady, ověřovatelů zápisu a zapisovatele, by nahrazovaly podpisy účastníků právního úkonu na notářském zápise. Takový názor bychom mohli učinit, pokud máme zato, že ustanovení § 168 odst. 2 a 3 a § 189 odst. 1 obchodního zákoníku je oním zákonným ustanovením, na něž odkazuje ust. § 40 odst. 3 občanského zákoníku jako na ustanovení zákona, kterým se stanoví jiné podmínky platnosti písemného

právního úkonu.

Do vydání novely občanského zákoníku byl notářský zápis jedinou formou právního úkonu pro ty, kteří nemohou číst nebo psát. Podle nového ustanovení § 40 odst. 5 jej může nahradit přístroj nebo speciální pomůcka, případně taková osoba může učinit právní úkon prostřednictvím jiné osoby, kterou si zvolí, avšak to vše jen v případě, že pořizovatel je schopen listinu vlastnoručně podepsat. Nabízí se pak úvaha o způsobu podpisu mechanickými prostředky, které připouštějí ustanovení téhož paragrafu, odstavce prvního s tím, že předpokládá obvyklost takového použití. Občanský zákoník neobsahuje z těchto obecných ustanovení pro případ závěti žádnou výjimku.

Velmi často byli notáři žádáni o sepsání notářského zápisu o plné moci k nakládání s bankovním účtem vedeným na jméno osoby, která nemůže číst nebo psát a to ať již pro zranění nebo neznalost písma. Soudím, že v současné době neodpovídá počet žádostí o provedení těchto úkonů počtu účtů, které jsou v bankovních domech zřízeny. Moje domněnka, že jsou tyto situace řešeny novými pracovníky bank jinou než zákonem stanovenou formou, vznikla mimo jiné z náhodně vyslechnutého rozhovoru o takto nastalé situaci, řešené bez účasti notáře.

K problematice ověřování podpisů je na místě poznámka k zavedené praxi katastrálních úřadů, kterým postačuje na místo úředního ověření podpisu účastníků smlouvy ke zjištění, zda tyto osoby listinu skutečně podepsaly, tedy, zda je listina vyjádřením jejich vůle, pouze prohlášení svědka – advokáta o tom, že účastníci smlouvy předmětnou listinu před nimi podepsali. Popsaná praxe v ojedinělých případech, vyvolává v širší odborné veřejnosti názor, že i advokáti mohou provádět skutečná úřední ověření podpisů a banky nebo dopravní inspektoráty potom musí tyto listiny vracet.

Konečně je třeba v rámci této problematiky zodpovědět otázku, jaké zaujmout stanovisko k písemnostem, které mají jedinečnost autorizovaného originálu, avšak tyto vlastnosti jsou dány moderní technikou, a to bez originálního podpisu vystavitele na předložené listině. Je tomu tak u faxové kopie, která jednoznačně dokládá čas odeslání a potvrzuje technickým způsobem dobu jejího pořízení, že listina v době odeslání musela existovat zvláště u nejnovějších typů faxů. Neprokazuje však, že byl faxový snímek pořízen z vlastního originálu, že nebyla použita fotokopie originálu a není tedy pro účely ověření jisté, zda originál takové listiny v okamžiku požadovaného ověření skutečně existuje a není pouze jeho pouhou fotokopií. Znamená to, že není zpochybněno, že by právní úkon nebyl učiněn, avšak zda taková listina je či není způsobilá jako originál k ověření fotokopie. Mám zato, že ověření shody originálu s fotokopií nebo opisem vždy znamená i potvrzení, že v den ověření existoval originál a tedy byl k ověření předložen. Jiná otázka je,

jak mohou pružně jiné orgány posuzovat faxem zaslanou kopii s notářky ověřeným podpisem. (Setkala jsem se ve své praxi například s tím, že jsem ověřila podpis na plné moci, kterou otec zplnomocňoval svoji manželku k vyřízení vystavení pasu pro nezletilou dceru. Byla jsem požádána, abych faxem odeslala plnou moc opatřenou ověřovací doložkou přímo příslušnému švýcarskému orgánu. Tamní státní úředníci po obdržení faxu okamžitě faxovali zpět do mé kanceláře žádost, abych potvrdila, že plná moc byla odeslána z mého faxu. Znamená to, že jim toto zjištění spolu s obsahem ověřovací doložky stačilo k potvrzení, že otec plnou moc skutečně udělil.)

Jinak je tomu v případě, kdy jsou originály pořizovány výpočetní technikou, z jejichž tisku a papíru je patrné, že se jedná o originály předložené ve chvíli ověření, avšak takové, které nejsou individualizovány podpisem. Na našem území se takto setkáváme například s některými výpisy o stavu konta u peněžních ústavů nebo výpisy ze střediska cenných papírů. Pokud je tímto způsobem dokládán výpis z rejstříku trestů v Rakousku, je na tomto velmi speciálním dokladu z hlediska podtisku a vlastního textu učiněna poznámka, že tato listina byla vyhotovena výpočetní technikou bez podpisu. Při jejím ověření pak není pochyb, že jiný originál neexistuje. Je nasnadě, že by obdobné zdokonalení shora uvedených listin vyhotovovaných výpočetní technikou u nás mnohé pochybnosti o možnosti ověření jejich fotokopie nebo opisu listiny odstranilo.

Je nepochybné, že pro zkvalitnění a prohloubení fungování našeho právního řádu je žádoucí, aby nastíněným otázkám byla věnována pozornost jak u právnícké veřejnosti pracující v jiných právních specializacích, tak i v laické veřejnosti.